

ALCOVER EN EL MAPA DE VACANI

La guerra del francès —salvada l'avversió que sentim per qualsevol tipus de conflicte armat— va comportar un importantíssim esforç, per part dels dos bàndols, de coneixement del terreny on es desenvolupaven els fets. Pocs esdeveniments històrics, probablement, compten amb tants de dibuixos i gravats, amb tants de mapes i plànols, amb tants de llibres fent-ne una descripció absolutament directa i vivencial. La “nostra” batalla del pont de Goi, per exemple, ha estat dibuixada i pintada per artistes diversos, se n'han alçat plànols des de diferents perspectives i alguns dels qui ho van viure n'han publicat sengles memòries en obres de conjunt. Però no pretenem aquí de fer la repassada bibliocartopictogràfica —concediu-me la composició— del succés. Ho deixem, en tot cas, per a una altra ocasió (1). Aquí només pretenem referir-nos a un autor i a un mapa. I ho fem per la seva extraordinària precisió i per la quantitat important d'informació que ens forneix sobre com era aleshores el nostre poble.

Camilo Vacani era capità d'Enginyeria de l'exèrcit italià, cap dels sapsadors, que participà en la presa del fortí de l'Oliva i en l'assalt de Tarragona, el 1811. Com a testimoni dels fets, va escriure diverses obres en les quals es narra la participació del seu país en el conflicte que tenia lloc a la península ibèrica (2). Com a complement, també dibuixà els plànols dels principals fets d'armes; en un d'ells, precisament, es recullen els enfrontaments produïts al Camp de Tarragona, l'únic exemplar del qual que coneixem és, en aquests moments, propietat del Centre d'Estudis Alcoverencs (3).

El nucli i els voltants d'Alcover segons el mapa de Vacani, en una reproducció ampliada.

El mapa és un gravat realitzat sobre un full de 468 x 670 mm. El dibuix medeix 341 x 507 mm. i hi figuren, al peu i fora del requadre, C. Vacani com a autor i L. Antonini com a gravador. També fora de la línia que emmarca el mapa, hi figuren les lletres "tav. IV" indicadores de l'ordre de col·locació d'aquest gravat en el conjunt dels que realitzà Vacani, i dues informacions de caràcter mètric. La superior diu: "Le Sezioni di livello s'intendono di 4. Metri equidistanti" (4). A la inferior es llegeix: "Il Rapporto fra la scala e il véro è di 1. a 40000" (5). Al capdavant hi ha un segell estampat sense tinta en el qual es llegeix el títol del llibre al qual pertany, com a suplement, el mapa.

L'àrea que abasta el mapa és, exactament, el triangle Reus-Valls-Tarragona, cosa que permet veure-hi les diverses accions bèl·liques esdevingudes en el Camp, tal com diu el títol. A més de la batalla del pont de Goi (1809) i del setge dels anglesos a Tarragona (1813), s'hi fan constar fets d'armes a l'Albiol (1809), Reus (1810) i Valls (1811). A la costa, que es retalla a l'esquerra, se situen les dues posicions de la flota anglesa el 1813 i el lloc de desembarcament. El Camp està travessat per unes fictícies corbes de nivell que, de vegades, pretenen imitar terres de conreu, per entre les quals solquen rius i torrents (d'Alcover, per exemple, s'hi noten, almenys, el Glorieta i els barrancs del Burguet i de la Font Major) i les vies de comunicació, amb els corresponents ponts. Un dels trets més destacables del mapa, però, és el detall amb què es dibuixen els nuclis de població. De Tarragona, per exemple, se'n tracen perfectament muralles, falsa braga, fortins i tots els carrers, a més del barri marítim i edificacions aïllades com l'permita del Llorito o la torre dels Escipions. Semblant detall pot observar-se en el cas de Valls i de Reus. De les altres poblacions, més reduïdes, se'n traça el perímetre i algun carrer. És el cas de la Canonja, Constantí, Perafort, Puigdelfí, els Garidells, Vistabella, la Secuita, Vallmoll, Nulles, Bellavista, Puigpelat, Picamoixons, Alcover, el Milà, Vilallonga, la Selva i Almoster, a més de nombrosos masos, ermites, agrupaments de cases, etc. És així que veiem en mapa topònims d'escassa importància que a voltes havia estat difícil de localitzar (Torrella, per exemple). I, també, que podem comprovar alguns trets urbanístics dels nostres pobles amb una reculada de més de segle i mig, puix que el resum de carrers correspon, aproximadament, a l'estructura bàsica urbana. I, això, per exemple, passa amb Alcover.

Cal suposar que la descripció del nucli urbà alcoverenc és aproximada. Òbviament, per exemple, de torres n'hi havia més que les que s'hi fixen. El poc espai disponible obliga a aquest estalvi. Però la visió sembla força aproximada. Així, per exemple, podem comprovar com les torres que s'hi observen eren reals (la dels Tints o la del Rec). Fixem-nos com, fins i tot,

A la pàgina següent, fragment del mapa de Vacani en què es detalla la batalla del pont de Goi.

l'església Nova no és una simple taca, sinó que presenta una petita irregularitat en direcció NE que no és altra cosa que el Santíssim (construït entre 1792 i 1803). Un detall d'aquesta mena en un mapa comarcal és significatiu, a part que demostra com estava de posat al dia.

Una observació important, altrament, és constatar que les muralles es conservaven intactes i amb dues entrades principals: els portals de la Saura i de St. Miquel. El carrer del Rec i el carrer Major, com era d'esperar, són les vies internes més importants, sense que ni tan sols s'hi fixi la plaça Nova —a diferència del que s'esdevé en els plànols d'altres pobles, com és el cas de la Selva. El més significatiu, però, de tot el que es dedueix del dibuix és que el carrer Major no és altra cosa que un fragment del camí de Reus a Montblanc. És a dir, que qui volia fer aquest trajecte havia de passar per dins del nostre poble, o es veia obligat a agafar un altre camí. Aquest és l'únic testimoni gràfic que demostra com Alcover fou, en un principi, població al voltant d'un camí, posteriorment murallada, teoria que fins ara manteníem com a simple hipòtesi, recolzada, sobretot, en elements de caràcter arquitectònic.

Si sortim fora dels murs, només dues edificacions són visibles: l'església Nova i la capella de la Concepció. No existien, doncs, encara, els ravals. Les edificacions disseminades que es consignen en el mapa són, a més dels nuclis de la Plana i Bonburguet, el convent de Santa Anna i alguns masos (probablement, la Parellada, la Romiguera, etc.).

Les vies de comunicació bàsicament eren, com pot veure's, quatre. Dues partien del portal de la Saura per anar, respectivament, cap a Reus i Tarragona. Aquesta darrera encara es coneix amb el nom de "camí de Tarragona", puix que hi condueix, passant pel Milà i Puigdelfí. L'altra passava, en un bon tros, per sota de l'actual carretera de Reus i, travessant el Burguet, s'adreçava a la Selva, des d'on podia anar-se a Reus o Almosster. Cal tenir en compte que, aleshores, aquesta via no era usada per fer el trajecte de Reus a Valls, car era més directe d'anar-hi pel Milà. De la banda del portal de St. Miquel partia, en principi, un únic camí (6), que es bifurcava en dos. L'un agafava l'actual carretera de Valls. L'altre s'adreçava a Montblanc, però no amb el trajecte actual, sinó travessant els Segalers, el Serradalt i la Serra. El mapa dibuixa fins i tot els dos camins que unien —i uneixen— els camins de Valls i Montblanc: un és ara camí particular i l'altre és el fragment de carretera que condueix des de l'indret conegut com les Quatre Carreteres fins al Pont de Goi.

J. CAVALLÉ